

Підліток у різновіковому загоні

В. Ф. ВЕРЕЗІЙ,

учитель Воїнської СШ Красноперекопського району Кримської області,

Л. В. ПЕТЬКО,

аспірантка Київського педагогічного інституту іноземних мов

Педагоги знають, що найлютіший ворог підлітка — нудьга. Гнаний бездіяльністю, він здатний на будь-яке безрозсудство, часом навіть антигромадський вчинок, лише б якось відзначитися, виділитися. І якщо в нього не виховано інтересу до праці, спорту, туризму, мистецтва, поезії, одне слово, коли не одержима душа ніякою світлою пристрастю чи захопленням, то порожнечу неодмінно швидко і невідворотно заповнить щось потворне і викривлене.

Проведене нами психолого-педагогічне дослідження близько 1500 учнів IV—VIII класів сільських шкіл Кримської і Кіровоградської областей, а також деяких шкіл м. Києва показало, що 70 % з них мають по 3—5 годин вільного часу. Понад 40 % використовують його на спортивні заняття, читання книжок, близько 20 % займаються домашнім господарством, 19% — малюванням, вишиванням, випалюванням, люблять слухати музику, естрадні пісні, грають на музичних інструментах, близько 25 % проводять вільний час біля телевізора. Часто можна спостерігати групи підлітків, які вештаються без діла. Очевидно, педагоги і громадськість мають допомогти кожному підліткови знайти корисну, захоплюючу і цікаву справу, яка дала б йому змогу розкрити кращі якості в характері, що змінило б ставлення до нього однокласників, товаришів.

Річ у тому, що, як показують дослідження, нерідко особисті взаємини між дітьми не мають позитивного характеру, — від 15 до 20 процентів їх перебувають у психологічній ізоляції серед однокласників. До цієї групи входять майже всі педагогічно занедбані діти. Показник згуртованості більшості класів (29 із досліджуваних нами 48) не перевищував 15 %. А в шкільному віці колектив однокласників при позитивних взаєминах є тим безпосереднім середовищем, яке справляє найбільший вплив на формування позитивної поведінки і життєвої позиції. Малоавторитетні в класі підлітки, не маючи повноцінного спілкування з однолітками, знаходять його поза школою, де вони нерідко потрапляють під негативний вплив деяких дорослих чи старших підлітків.

У Вишнівській, Магазинській і Таврійській середніх школах Красноперекопського району Кримської області відроджують практику колективного виховання на ґрунті самодіяльності, спільної з вихователями творчої діяльності школярів, створюючи різновікові загони за місцем проживання. Цю роботу очолили комітети комсомолу і ради дружини шкіл, які на спільних засіданнях обговорили всі питання, пов'язані з організацією таких загонів у селах. В основі їх діяльності — комунарська методика І. П. Іванова, що забезпечує творче життя учнів.

Різнорікові загони (РВЗ) діють на базі тих стихійних груп, які досі існували на вулицях. Чисельність кожного не перевищує 20—25 дітей. Там, де проживає понад 30 хлопчиків і дівчаток, створили два загони, де менше — діти об'єднуються у загін мікрорайону. У дев'яти

селах на базі гуртків за інтересами при клубах, бібліотеках діє понад 30 загонів, що об'єднали близько 800 школярів.

Керують ними обрані командири, його заступники (комісар і фіз-орг), командири відділень (у відділенні — 10 дітей). Кожен член загону обрав собі громадське доручення: тимурівець, спорторганізатор, культторганізатор, розвідник корисних і добрих справ, завгосп, санінструктор, ад'ютант, член редколегії «блискавки» тощо. Нерідко в результаті виборів на чолі загонів ставали неформальні лідери колишніх стихійних груп підлітків. Одне слово, в активі різновікових загонів виявилися зовсім не ті дівчатка, яких рік у рік вибирають у шкільний «актив».

Щомісяця керівництво загонів збирається і колективно обговорює, оцінює зроблене — що вдалося? Що не вийшло? Чому? Чого навчилися? Кожен має свою назву, емблему, гасло, пісню. Всі загони об'єднані у шкільний, яким керує штаб. До нього входять начальник, його заступники і командири різновікових загонів. Командири ведуть загоніві зошити, де фіксують основні відомості про діяльність підлітків на вулиці.

Ради педагогів-наставників і шефів разом з комітетами комсомолу і радами дружини спрямовують діяльність об'єднаного штабу, організовують навчання активу, підтримують корисні ініціативи дітей, контролюють дитяче самоврядування.

Форми суспільно корисної діяльності школярів різноманітні. Члени загону «Факел» (с. Зелена Нива) подружилися з шістьма ветеранами війни і праці, допомагають їм по господарству, ходять у магазин, приносять з бібліотеки книжки. Діти самостійно обладнали спортмайданчик, трудяться з батьками на фермі, проводять суботники по благоустрою вулиці, збирають брухт, макулатуру, лікарські рослини. Дівчата із загону «Мрійники» (с. Вишнівка) шефствують над дитсадком — разом з вихователями готують дитячі ранки, гуляють з дітьми, організовують різні конкурси, виставки дитячих робіт. Загін «Романтика» (с. Кріпке) шефствує над свинофермою, де працюють батьки, — діти годують тварин, прибирають приміщення, готують для батьків концерти на свята.

Трудові операції у Вишнівській СШ проводяться тільки загонами, а не класними колективами, як було раніше. Учні збирають брухт і макулатуру і зносять їх в одне місце на вулиці, потім завозять до школи, кожен учень повинен зібрати по 50 кг брухту і по 10 кг макулатури. Загін поділив обов'язки — старші зносять і вивозять залізничця, молодші — старі газети тощо. Кожна група прагне якнайкраще виконати завдання, тому школа завжди перевиконує план здачі вторсировини. Кращі загони і підлітки преміюються за хорошу роботу.

У Таврійській СШ загони за інтересами працюють на базі гуртків при Будинку культури, якими керують шефи. Завдяки зусиллям завідувачої дитсектором БК О. О. Банимової і організатора позакласної та позашкільної виховної роботи О. Г. Онопченко створено дві агітбригади молодших і старших підлітків, які є незмінними учасниками всіх радгоспних та шкільних свят, займають призові місця у районних фестивалях і конкурсах. Діти збирають для шкільного музею матеріали про трудові династії, про долі випускників школи. Турботою оточені ветерани війни і праці. Загін милосердя надає їм добрі послуги — по господарству, у прибиранні приміщень, подвір'їв тощо.

Землетрус у Вірменії болем відізвався у душах юних кримчан. Діти організували збирання теплих речей, грошей. Учні і вчителі трьох шкіл перерахували у фонд допомоги тим, хто постраждав від стихійного лиха, по 600—700 крб. Вихованці цих шкіл посилали десятки посилок із подарунками воїнам-інтернаціоналістам, перераховують зроблені у таборі праці і відпочинку, на збиранні лікарських трав, брухту та макулатури гроші у Дитячий фонд ім. В. І. Леніна, у Фонд миру. Різновікові загони збирають книжки, шкільне приладдя, іграшки для вихованців дитбудинків області.

У дні весняних канікул нинішнього року в Таврійській школі панувало радісне пожвавлення — зустрічали активістів КІДів з дев'яти республік. Для гостей учні підготували велику програму — диспути і вечори відпочинку, поїздки на Південний берег Криму, відвідання пам'ятних місць легендарного Перекопу, фестиваль дружби, день України, гостювання у власних домівках. Перед приїздом делегацій діти свято прикрасили школу і всі вулиці села. За п'ять днів гості і господарі так подружилися, що в час прощання у багатьох на очах були сльози. Особливо тепло приймали таврійці вірменських дітей із зруйнованих Ленінакана і Кіровакана.

На території цих сіл мешкають люди різних національностей — українці, росіяни, кримські татари, білоруси, вірмени, грузини, цигани та ін. Фестивалі дружби тут перетворюються у великі свята, на яких звучать національні пісні, виступають сімейні музичні ансамблі, у великому хороводі танцюють і старі, і малі. Кожна вулиця готує свою програму і виставку народної творчості, кулінарного мистецтва. Проводяться ярмарки солідарності. У клубі с. Магазинки стало доброю традицією проводити свята трудових династій.

У Магазинській школі приділяється велика увага профорієнтаційній роботі за місцем проживання. Загони взяли шефство над виробничими дільницями колгоспу, де трудяться їхні батьки, — фермами, бригадами, ланками, клубами, дитячими садками, магазинами. Школа уклала з колгоспом договір на виконання ряду робіт. Так, на свинофермі учениці VI—VIII класів доглядають 300 свиней, дві тваринницькі ланки старшокласників доять на фермі 50 корів. Хлопчики VI—VIII класів під керівництвом учителя трудового навчання А. М. Поручника виготовляють тарні ящики для консервного заводу колгоспу, держак для лопат та іншу продукцію для будівельників. Навесні колгосп виділив 10 га землі для вирощування кормових буряків. На зароблені кошти учні організовують поїздки по Криму і країні.

Ще одна справа, якою з інтересом займаються різновікові загони, — краєзнавча і пошукова робота, походи по місцях боїв разом із колишніми воїнами. Пошукова група Вишнівської школи, якою керує учителька В. Г. Бичик, встановила зв'язок більш як з 500 ветеранами дивізій, які визволяли Крим у 1944-му. Разом із Валентиною Григорівною і військовим керівником В. О. Сердитовим учні здійснили десятки походів по місцях боїв у районі Сиваша, не раз переходили по ньому на острів Руський, зустрічалися з очевидцями боїв. Було зібрано великий матеріал, який ліг в основу шкільного музею «Обпалена юність» — одного з кращих в області.

Ветерани часто просять слідопитів розшукати однополчанина, родичів друзів, які загинули, встановити їх місце поховання, повідомляють цікаві факти з історії боїв за Крим. Федот Васильович Альошин, що живе в Сімферополі, розповів дітям про криницю біля села Смушкіне (колишнє Уржин), з якої наші і німецькі солдати брали воду, таку дорогоцінну в безводному степу. Ходили за нею потай, уночі, причому цей район противники старалися не обстрілювати. Інший ветеран повідомив про джерело, з якого сини полку брали воду і розносили на передовій восени 1943 і взимку — навесні 1944 р.

Слідопити загорілись ідеєю розшукати криницю і джерело. Кілька походів не дали наслідків. Криниці поблизу села не було. Лише один старожил показав приблизне місце, де вона могла бути. Після багатьох спроб удалося таки розкопати її фундамент і знайти воду. Діти впорядкували криницю. Джерело ж поки що не вдалося знайти, але слідопити не втрачають надії.

На прохання родичів медсестри Олександри Борисенко, яка загинула в районі Сиваша, юні туристи шукають місце її поховання, зв'язуються з військовими архівами, з ветеранами. Їм удалося встановити кілька прізвищ невідомих воїнів, похованих у братській могилі с. Зелена Нива, розшукати їхніх родичів. У 1987 р. під час польових робіт підлітки випадково натрапили на рештки двох воїнів. Один із них

Т. М. Гусаков був родом із Краснодарського краю і всі 46 років рідні вважали, що він пропав безвісти. З допомогою преси і радіо вдалося швидко розшукати його родичів, і вони приїхали на урочисте перепоховання. Діти намагаються встановити прізвище другого воїна. Кілька років тому слідопити розшукали рідних С. Ю. Зязева, який загинув на Перекопі ще в далекому 1920 р. Так по зернині відновлюється історія рідного краю.

За пошукову роботу слідопити нагороджені грамотами рад ветеранів дивізій, їздять на їхні традиційні зустрічі, а також обмінюються досвідом із слідопитами сусідніх шкіл району, разом з ними вирушають у походи, організовують змагання, суботники, приводять у належний порядок братські могили.

Як показує діяльність різновікових загонів, педагогам поступово вдається добиватися перелому у поведінці «важких» підлітків. Вони з інтересом сприйняли ідею створення на їхніх вулицях загонів і самі активно взялися за справу, багато з них охоче записалися у духовий оркестр, вокально-інструментальний ансамбль, в інші гуртки. Радгосп «П'ятиозерний» закупив для школярів Таврійської школи картинги.

У Вишнівській СШ діє загін юних друзів міліції, яким керує начальник опорного пункту села А. Г. Трифой. Усіх хлопців, що потребують уваги, він забрав до себе. У Магазинській школі «важкі» підлітки залучені в загін друзів пожежної дружини. Під час збирання врожаю діти разом з дорослими пильнують за додержанням правил пожежної безпеки, встановлюють на полях щити з відповідними гаслами, проводять змагання з пожежно-прикладної справи. І не випадково на районних змаганнях юних пожежників вони завжди перемагають.

Доброю традицією у вишнівських школярів стало проведення в кінці навчального року зльоту об'єднаного різновікового загону «Бригантина». На нього запрошують жителів села, шефів. На майданчику шикуються різновікові загоны, у кожного своя емблема. Командири представляють їх, рапортують про зроблене. На зльоті підбиваються підсумки змагання, кращі нагороджуються грамотами і призами, подарунками. Переможців включають до складу туристських груп для поїздок в інші міста.

Цікава історія створення різновікових загонів на базі традиційних груп продовженого дня у СШ № 55 м. Кривого Рога. З 1986 р. експериментом «Школа продовженого дня з різновіковими загонами за місцем проживання» керує одна з лабораторій НДІ загальних проблем виховання АПН СРСР під керівництвом В. Г. Бочарової. Біля витоків експерименту стояли директор школи Т. П. Кравцова і вчителька Л. О. Волик. Сама ідея змінити дозвілля дітей давно турбувала Тамару Петрівну. Підтримувала її Людмила Олексіївна. І все ж спершу боязно було братися за нову справу. Тоді Л. О. Волик поїхала до заслуженого вчителя РРФСР Г. В. Гасилова у Підмосков'я, в Серпуховську школу № 5, де зустрілася з підлітками, побачила РВЗ в дії. Сподобалось. У Московському ОІУВ їй порадили звернутися в АПН СРСР, там вона заручилась підтримкою В. Г. Бочарової. І от на базі двох будинків (в одному з них живе сама Людмила Олексіївна) створили два загоны. Справа була незвична не тільки для батьків, а й для педагогів. Це тепер до неї діти прибігають додому за порадою чи допомогою навіть об одинадцятій вечора, а тоді...

Насамперед треба було налагодити зв'язки з батьками, оскільки вони поставились до нової ролі вчительки скептично, та й діти не сприймали вихователя на дому. А тим часом загальновідомо: мікрорайон, будинок, вулиця — місце, де діти і підлітки ще задовго до приходу в школу прилучаються до моральних норм і цінностей суспільства, де дитина реалізує на різних вікових етапах свої власні потреби в спілкуванні, пізнанні навколишньої дійсності, розвиває свої творчі начала. Тому щоденно вихователь відвідує вдома 4—5 дітей, а за рештою закріплені члени РВЗ — старші за молодшими. Малюки, які ще не ходять до школи, знайомляться з своїми товаришами, вчаться спілкува-

тися з старшими, у них розвивається потреба радитися з товаришами, з дорослими, співвідносити свої бажання, потреби з думкою та інтересами колективу.

Нині в мікрорайоні СШ № 55 створено 10 різновікових загонів, разом з органами самоврядування керують ними вихователі. У загоні — 30—35 дітей. У кожного чітко розписаний режим дня — обід, домашнє завдання, відвідання спортивних секцій, заняття музикою. І десь о 17-й всі збираються разом. І в самих загонах виникло кілька міні-гуртків за інтересами. Діють клуби «Рукодільниця», «Юний прикордонник», піонерський театр, агітбригади, гурток різьби по дереву; вже полагождені всі бібліотечні книжки.

Процес формування різновікового дитячого колективу за місцем проживання супроводиться об'єднанням батьків, інших дорослих жителів будинку, залученням їх до виховної роботи з дітьми, формуванням виховуючого мікроклімату в мікрорайоні. Є немало клубів, секцій, які керують батьки. Наприклад, В. І. Сьомка — колишній прикордонник — керує клубом допризовної молоді «Юний прикордонник». У школі проводяться спільні свята з батьками. Ще одна позитивна риса РВЗ. Крім того, що самі діти вчать культури поведінки, «тренуються» в добрих вчинках, розвивають свої здібності, існування різновікових загонів сприяє зміцненню сімейно-сусідських взаємин. Цьому допомагають і свята вулиць, які організовують діти з батьками.

Уже кілька років у СШ № 103 м. Києва існує різновіковий туристський загін, ініціатор створення якого — вчителька музики Л. М. Па-зюк. У його складі учні других-десятих класів, усього 68 дітей. Напря-ми його діяльності — збирання народних пісень, прислів'їв і приказок, вивчення української мови, етнографії, ознайомлення з предметами народного побуту, музичними інструментами, народними ремеслами. Школа російська, але дітей, звільнених від вивчення української мови, тут немає. Діти співають українських пісень, у них немає того непо-важливого ставлення до української мови, яке, на жаль, спостеріга-ється не лише серед міських дітей, а й багатьох дорослих. У школі ціле-спрямовано розвивають у вихованців усвідомлення народної культури як цінності, без якої неможливе творення культури, національної ду-ховності народу.

Любов Миколаївна — вихователь, учитель за покликанням. Діти дуже люблять її уроки. Кожен із них — творчість учителя і учнів. П'я-тикласники прослухали четверту частину концерту для змішаного хору «Лебідонька» В. Салманова «Забирали нашу подруженьку». І от учи-телька пропонує: «А може, хтось згадає українську весільну пісню?» Запала мовчанка. Тоді Оленка Олаторцева проспівала куплет пісні «Горіла сосна». Далі не пам'ятала. Клас дістав творче завдання — роз-питати в батьків, родичів, що вони знають про обрядові українські піс-ні, записати їх і розшукати продовження пісні «Горіла сосна». А на-ступного уроку п'ятикласників чекав сюрприз.

Справа в тому, що члени різновікового загону разом з керівником часто вирушають у походи — по Полтавщині, Молдавії, Карпатах. І де б не були, у кожному новому селі шукають характерне для нього. На-віть розмовляти намагаються на місцевому діалекті. І записують у свої польові щоденники перекази, нові слова. А пісні — на магнітофон. І ось у селі Вишеньки під Борисполем на Київщині бабусі наспівали їм цілу касету обрядових пісень, подарували старовинні корсетки, за-паски, прялку. Клас завмер від несподіванки, коли ввімкнули магніто-фон і з нього полились чудові весільні мелодії. Діти, що були там, по-чали підспівувати, акомпануючи собі на гребінцях, які їм подарували на Полтавщині і Чернігівщині.

Те, що підлітки побачать і запишуть, з чим зустрічаються у похо-дах, не побачиш на жодній виставці. Тому з таким інтересом діти шо-разу збираються в поїздки, особливо в Карпати, звідки родом Любов Миколаївна. Її батько М. І. Голубовський — скрипаль-самоук. За те, що його старша сестра у 1913 р. виїхала в Канаду на заробітки, його

в 1940 р. вислали на Колиму. Після повернення додому в 1953 р. працював у сільській школі с. Ценява на Івано-Франківщині учителем музики, керував сільською самодіяльністю і досі керує сільським хором. Усе життя мріяв, щоб діти навчилися грати на баяні. Дуже тішиться, що дочка стала вчителькою.

Під час походу по Прикарпаттю Людмила Миколаївна зайшла з своїми юними друзями в рідне село Ценяву. Тут створено музей «Зв'язки з емігрантами». Побачили там діти і подарунки від тітки Павлини, яка приїздила в 1983 р. на батьківщину. І ту фотографію, де зустрілися брат і сестра, які не бачили один одного ніколи. Коли Павлина виїхала, Микола ще не народився. Лежать у музеї нитки, голки, які привезла гостя. У тринадцятому році ці речі були в селі рідкістю. Думала, що й тепер їх бракує, привезла в подарунок односельцям. Дуже зраділа, що все тепер не так, як було.

Подружились вихованці київської 103-ї з Гнідинською восьмирічною. Часто їздять у Гнідин, ознайомлюються з діяльністю Малої академії народних мистецтв, подарували гнідинцям пам'ятну медаль на честь ювілею відомого фольклориста П. П. Чубинського. Як і гнідинці, вихованці 103-ї одержують на літо завдання збирати народні пісні. Для уроків праці члени РВЗ привозять з походів узори українських вишивок, викрійки одягу. Жителька села Шишаки, що на Полтавщині, М. І. Прокоп'юк подарувала дітям вишиту сорочку і рушник, зітканий нею піввіку тому. В Решетилівці зустрілися з колишніми ткалями фабрики художніх промислів ім. Клари Цеткін Н. Г. Семикозовою і С. А. Щербак. Під час війни вони шили вручну зимові кожухи і посилали солдатам на фронт. А в Диканьці діти навчилися ліпити глиняні горщики і привезли їх до школи, зібрали прекрасний гербарій «Дикі істотні рослини Полтавщини». Для любителів історії записали в селі Хомутець, яке було одним із важливих центрів Південного товариства декабристів, «Елегію про три лаврові дерева». У парку від одного кореня росте могутній триєдиний дуб. Його посадив І. М. Муравйов-Апостол у пам'ять про своїх синів-декабристів Сергія, Іполита і Матвія. В їх честь він склав елегію, сповнену батьківської скорботи, яку в українському перекладі з латини можна прочитати в парку біля того дуба:

Коли я три лаври садив молоді,
Три світлі веселки надій мені сяли.
В їх долю щасливу я вірив тоді!
І лаври мої розрослись, розцвітали.

У селі Шишаки зустрілися з вокальною групою «Золоті ключі» — лауреатом фестивалю «Сонячні кларнети», яка брала участь у телевізійній конкурсній програмі народної творчості «Райдуга». Від них записали українські народні пісні «Ой, заспівай, соловейку» та «Ой, походжено». Останню вокальна група школи виконала на районному огляді вокально-хорових колективів, що стало справжнім відкриттям.

Усе це надзвичайно важливо для школи, для її вихованців. У 103-й школі, як нам здається, вдалося організувати змістовне життя дітей за інтересами у різновіковому загоні. Тут підійшли до колективного розв'язання реальних соціальних проблем спільними зусиллями дітей і дорослих, до справжньої гуманістичної перебудови значущої для колективу виховної діяльності. Не менш важливо, що саме в таких справах знаходять себе підлітки, яких, здавалося, ніщо раніше не цікавило. У загоні називали немало прізвиськ колишніх «важких», яких спершу боязно було й у похід брати. А тепер це незамінимі в усіх випадках люди. Юра Р. став прекрасним кухарем, захопився збиранням і майструванням предметів народного побуту; Гена Б. — раніше некерований, озлоблений підліток, тепер справжній завгосп загону. Ніхто краще за нього не розпалить багаття, не нарубав дров, не наведе всюди порядок. Став добрим, турботливим. У підлітків завжди розвинута потреба бути потрібним комусь, ця потреба реалізується в дружбі, у спільній справі. І комунарство задовольняє цю потребу. Ось десятикласник — дужий,

високий здоровань. Можна тільки дивуватися, звідки у нього стільки терпіння, ніжності до маленьких членів загону. Він і за наметом подивиться, і ноги перевірить у кожного — чи не промокли, не натерлись. Десятикласників Ігоря Гузя і Павлика Драгана малі називають татами.

Досвід підтверджує: різновікові загони як об'єднання однодумців, що розуміють і поважають один одного, готові до взаємної підтримки і допомоги, будують взаємини на основі рівності і довір'я, виконують виховну функцію стосовно кожного свого члена. Це сприяє формуванню справді товариських взаємин. Колективна діяльність, наповнивши ці взаємини громадським змістом, вчить дітей дивитись один на одного не тільки як на товаришів, а й як на членів колективу, тобто з позиції інтересів спільної справи.

Діяльність різновікових загонів за місцем проживання перетворює неорганізовані групи дітей і підлітків у струнку виховну громадську організацію, здатну розв'язувати складні виховні завдання.

Нелегка дорога в життя

Продуктивна праця в умовах спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату для дітей з наслідками поліомієліту та церебральними паралічами

Є. П. ПОСТОВОЙТОВ,

директор спеціальної загальноосвітньої школи-інтернату № 15 м. Києва,

Л. С. ДРОБОТ

(МНО УРСР)

У Київській спеціальній загальноосвітній школі-інтернаті № 15 розроблено систему корекційно-реабілітаційної роботи, що включає в себе як складовий компонент і продуктивну працю учнів. Нею вони займаються не тільки на уроках трудового навчання, а й у вільний від занять час. Така праця включена у плани виховної роботи, в режим дитячої життєдіяльності.

Розв'язання визначених завдань почалося із створення необхідної матеріальної бази. Паралельно комісія, куди входили вчителі, лікарі, батьки, вихователі, представники учнівських організацій, вивчала інтереси кожного. Враховувалися фізичний стан учня, бажання його та батьків, рекомендації лікарів, інструкторів ЛФК, педагогів, а також здібності до певного виду діяльності. Одним з головних завдань було — компенсувати той чи інший дефект дитини, відновити порушені фізичні рухи, функції організму з урахуванням позитивних впливів трудових процесів.

Інше, не менш важливе завдання полягало в розвитку у дітей відповідних трудових навичок, освоєння трудових процесів у обраній доступній їм професії, а також формування почуття відповідальності за доручену справу, акуратності, бережливості. Прагнемо навчити при цьому дитину спокійно ставитися до труднощів і невдач, з'ясовувати причини помилок і шукати шляхи їх виправлення.

Так, учитель палітурно-картонажної справи, організатор продуктивної праці, відмінник народної освіти, кавалер ордена Трудового Червоного Прапора А. В. Садовський вважає, що підготовка випускників такого закладу до життя, праці на виробництві — одне з найголовніших завдань школи. Тож протягом першого півріччя 1988 р. учні картонажних майстерень виготовили 1250 папок, завдяки чому школа одержала 700 крб. прибутку і 462 крб. 50 коп. на заробітну